

ВІСНИК ЦЕНТРУ

Спад ВВП може сповільнитися

Що стало причиною зменшення темпів спаду ВВП у квітні? Чи може ця позитивна динаміка зберегтися впродовж усього року? Які фактори здатні дестабілізувати економічну ситуацію в 1999 році?

Ці питання порушив у своїй доповіді на макроекономічному семінарі в Центрі заступник міністра економіки України Ігор Шумило. У цьому числі "Вісника Центру" подаємо тези виступу заступника міністра

Добрі новини квітня

Загалом за січень-квітень 1999 року спад реального ВВП становив 4,1%, тоді як за I-й квартал цей показник сягав 4,8%. Що означає така зміна? Йдеться про злам негативної тенденції, яка діяла раніше, статистичну помилку чи просто "викид", який більше не повториться?

Розглянемо інші макроекономічні показники. По-перше, інфляція. Її рівень у квітні становив 2,3%. Така цифра є наслідком підвищення цін на електроенергію і газ, які споживає населення, і відповідного підвищення житлово-комунальних тарифів. 25 областей та одне місто вже прийняли рішення про збільшення тарифів на житлово-комунальні послуги з 1 травня.

По-друге, грошові надходження до Державного бюджету. У квітні фактичний рівень грошових надходжень вперше перевищив мінімальний рівень, узгоджений з МВФ. Він становив близько 1 млрд. грн., а фактично грошові надходження сягнули майже 1,2 млрд. грн.

По-третє, обмінний курс. Протягом квітня валютний курс був стабільним і на українському міжбанківському ринку (де він тримався на рівні 3,93 грн./\$), і на московському ринку (де курс не змінювався протягом декількох тижнів і сягав 3,975 грн./\$).

По-четверте, монетарні показники. Якщо протягом I-го кварталу відбулося істотне

скорочення і грошової бази, і грошової маси, то у квітні грошова база збільшилася більше ніж на 7%, а грошова маса — майже на 5%. Цікаво, що зросли й депозити фізичних осіб у національній валюті — трохи більше ніж на 4%.

Чи відбувся у квітні злам: аргументи "за" і "проти"

На користь варіанту, за яким негативну динаміку економічного розвитку до кінця 1999 року буде зламано, свідчать декілька фактів.

Проект розпорядження, підготованого декілька тижнів тому і переданого до Адміністрації Президента, перелік указів, які зараз готуються, остаточна редакція листа щодо Меморандуму з МВФ цілком очевидно вказують на те, що адміністративне втручання в економічну діяльність таки зменшиться.

Впродовж останніх півтора місяця обсяг торгів на валютному ринку щоденно сягає \$30–40 млн., Національний банк скуповує валюту майже кожного дня. Цей факт дозволяє сподіватися з великою мірою певності, що середньорічний курс утримається в 1999 році на рівні 4 грн./\$, і до кінця року курс гривні не вийде за рівень 4,2–4,3 грн./\$. Стабілізації сприятиме і суттєва додаткова (понад попередньо визначені обсяги) підтримка від МВФ на суму близько \$300 млн. Завдяки цим факторам, очевидно, підвищиться кредитна активність Національного банку, отже, обсяг

Події цього тижня

Стратегія поліпшення бюджетного процесу. У суботу, 29 травня, у Центрі в межах проекту "Центри досконалої політики: бюджетна політика" відбудеться кварталний семінар на тему "Розробка ефективного бюджетного процесу в Україні".

Результатом семінару має стати вироблення стратегії щодо реформування бюджетного процесу, яка визначатиме:

- напрямки основних реформ у цій сфері;
- перешкоди до реформування;
- підходи до подолання цих перешкод для успішного реформування бюджетного процесу.

Заплановано три доповіді:

- "Поєднання програм бюджетних витрат з цілями бюджетної політики" (Стівен Лідс, радник Міністерства фінансів США при Міністерстві фінансів України);
- "Проблеми існуючого бюджетного процесу в Україні та можливі варіанти їх розв'язання" (Анатолій Максютя, начальник Головного бюджетного управління Міністерства фінансів України);
- "Підходи до реформування бюджетного процесу в перехідних економіках" (Рімантас Вечкіс, начальник Головного бюджетного управління Міністерства фінансів Литви).

Під час роботи в групах учасники семінару мають обговорити такі питання:

1. Яких основних змін потребує бюджетний процес в Україні?
2. Чи особи, відповідальні за прийняття рішень, одержували такі рекомендації раніше?
3. Що перешкоджає впровадженню цих рекомендацій? Класифікація перешкод (політичні, економічні, інституційні тощо).
4. Що можна зробити, щоб підвищити шанси впровадження рекомендацій?

З питань отримання запрошень на цей семінар просимо звертатися до Лариси Романенко: L.Romanenko@icps.kiev.ua, тел. (38044) 4635967

Щомісячна динаміка реального ВВП України в 1999 році

Місяць	Місяць 1999 року до відповідного місяця 1998 року	Кумулятивно з початку 1999 року до відповідного періоду 1998 року
Січень	-3,3	-3,3
Лютий	-5,0	-4,2
Березень	-5,7	-4,8
Квітень	-2,2	-4,1

кредитування економіки і обсяг грошової емісії можуть виявитися більшими за попередньо визначені 9%.

Інфляція є під контролем. Підвищення тарифів на комунальні послуги, яке доведе величину тарифів до їх 100-відсоткової відповідності собівартості послуг, матиме інфляційний наслідок на рівні 6–7%. Проте існує загроза, що рівень інфляції в 1999 році виявиться дещо більшим, ніж ті 19%, які ми спрогнозували. Але ми вважаємо за потрібне визначити цей показник як межу, за яку рівень інфляції вийти не може. І всі заходи економічної політики, зокрема грошової та бюджетної, повинні забезпечити стабільність цін після їх адміністративного підвищення.

Такі макроекономічні показники (інфляція, обмінний курс, а також зростання монетарної підтримки економіки) мають забезпечити сприятливі умови для зупинки спаду економіки. Якщо розглянути традиційну динаміку ВВП за кварталами, то виявиться, що ми виходимо на рівень -1% загалом за рік. Такий розвиток подій, безперечно, відбудеться за найоптимістичного сценарію, адже всі прогнозують не менше як 3-відсотковий спад. Ми передбачаємо, що оптимістичний сценарій можливий лише за безумовного здійснення всіх заходів, передбачених у програмі EFF та проектах Світового банку. Які існують ризики? Перший ризик — це знов-таки невиконання спільних програм з міжнародними кредиторами.

Недотримання умов означатиме не просто призупинення фінансування, а й істотне погіршення економічної ситуації.

Друга загроза є ще важливіша і полягає в тому, що ані населення, ані підприємці можуть не повірити у проведення радикальної та послідовної економічної політики, і будь-які спроби похвалити попит спричинюватимуть інфляцію і дестабілізацію обмінного курсу. Чи маємо ми великі резерви для захисту валютного курсу? Треба відверто сказати, що ні. Тому вкрай важливою є послідовна реалізація оголошеної політики.

Третя загроза — це економічний розвиток країн — ключових торговельних партнерів. З одного боку, ми бачимо позитивні зміни, зокрема, у Східній Азії, а з іншого боку, можемо оцінювати розвиток подій в Росії та його можливий вплив на Україну. За I-й квартал спад експорту сягав 21%, імпорту — 27%, торговельний дефіцит скоротився за \$0,9 млрд. до \$0,43 млрд., тобто від'ємне сальдо зменшилося у 2 рази. Експорт до країн СНД знизився більше ніж на 40%, а імпорт скоротився лише трохи більше ніж на 20% (через нееластичність попиту на енергоносії). Тому розвиток подій у Росії, з огляду на їх можливий вплив на Україну, є дуже вагомим фактором і потребує подальшої оцінки.

Семінар "Квітень 1999 року: чи зламана негативна тенденція розвитку?", Міжнародний центр перспективних досліджень, 18 травня 1999 року

Аномалії соціалістичного зростання

У четвертому числі щомісячного журналу "Перспективні дослідження" Центр публікує вибрані розділи з праці провідного російського економіста Єгора Гайдара "Аномалії економічного зростання". У дослідженні надзвичайно цікаво і незвично описано механізми соціалістичного зростання, а також подано оцінку стійкості рівня добробуту, якого Радянський Союз досяг у 70–80-х роках. На думку п. Гайдара, виробничі структури, створені в цей період, не можуть існувати без зовнішнього ресурсного підживлення, і їх потрібно якомога швидше перебудувати. Наводимо головні висновки опублікованої праці

1. Усунення ринкових механізмів, заміна їх на цілісну ієрархію, що було здійснено в Радянському Союзі в 20-х—30-х роках, дозволяють істотно розширити можливості маневрування нормою нагромадження; збільшити масштаби перерозподілу ресурсів з традиційного аграрного сектору і домогтися при цьому високих темпів зростання частки зайнятості в промисловості та обсягу промислового виробництва.

2. Криза цієї моделі зростання починається після вичерпання головних резервів традиційного аграрного сектору. Саме тоді виявляються внутрішні обмеження цієї моделі: висока енергомісткість, низька конкурентоспроможність продукції обробних галузей, відсутність механізмів структурних зрушень у межах тогочасного сектору економіки, низька ефективність капіталовкладень. Ці чинники в сукупності зумовлюють тенденцію до різкого спаду капіталовидатності і темпів економічного зростання.

3. Надзвичайна суворість ресурсних обмежень штовхає бідні на ресурси країни до виходу поза соціалістичну модель зростання на ранніх стадіях розвитку. При цьому такі економіки зберігають резерви дешевої робочої сили з нульовою граничною продуктивністю в традиційному секторі. Багаті на ресурси країни мають можливість відповісти на кризу ранньої соціалістичної індустріалізації зростанням мінерального експорту та сільськогосподарського імпорту.

4. Вихід із соціалізму за збереження економічного зростання є можливий лише на початкових етапах індустріалізації, коли ще зберігається потенціал традиційного селянського сектору, на базі якого виростає ринкова економіка, паралельна до державної (як це сталося в КНР). Після вичерпання головних резервів традиційного сектору будь-яка стратегія відновлення ринкового зростання вимагає серйозної структурної перебудови сучасного індустріального сектору і неминуче пов'язана із спадом обсягу виробництва.

5. Економічне зростання в СРСР, країнах РЕВ протягом 70–80-х років було спробою вийти поза внутрішні обмеження соціалістичної моделі розвитку, і мало несталий характер. Таке зростання проклало шлях гострій кризі і викликало крах цієї системи. Найважливіші чинники, що зумовили слабкість обраної стратегії, пов'язані з фундаментальними характеристиками соціалістичної економіки, з її низькою ефективністю, нездатністю генерувати конкурентоспроможний експорт обробних галузей, забезпечити радикальне зниження енергомісткості виробництва.

6. Крах соціалістичної моделі призвів до різкого спаду виробництва та споживання в колишніх соціалістичних країнах — до рівнів, близьких до значень початку 70-х років.

7. Відновлення дії ринкових регуляторів спричинило появу тенденції до зближення структурних характеристик постсоціалістичних економік з параметрами, властивими ринковим економікам того самого рівня розвитку. Але й зараз постсоціалістичну економіку характеризують великий обсяг перерозподілу ресурсів через державний бюджет. Такій економіці властиві висока енергомісткість виробництва, менша частка експорту обробних галузей у ВВП. Потрібні довгі роки і великі зусилля, щоб змінити ситуацію.

Завдяки проведеному аналізу можна зрозуміти, чому спроби зберегти виробничі структури, сформовані в часи нафтового зростання 70–80-х років, зазнали фіаско. Самі ці структури були внутрішньо нестійкі, незбалансовані, не могли існувати без зовнішнього ресурсного підживлення. Однією з найважливіших передумов стабілізації та відновлення економічного зростання є не збереження усталених зв'язків та виробничих структур, а їх якомога швидша перебудова, яка дозволяє пристосувати їх до принципово інших інституційних умов постсоціалістичного світу.

«Вісник Центру» є щотижневою публікацією Міжнародного центру перспективних досліджень, що розповсюджується електронною поштою. Якщо Ви хочете бути внесеними до списку розсилання бюлетню, надішліть інформацію про себе на адресу: marketing@icps.kiev.ua.

«Вісник Центру» видає Група публікацій Міжнародного центру перспективних досліджень.

Директор публікацій Гліб Вишлінський (Hlib@icps.kiev.ua). Телефон: (38044) 463-6337

Літературний редактор Марта Боянівська

Адреса: 254070, Україна, м. Київ, вул. Волоська, 8/5. Факс: (38044) 463-5970

Сторінка у Всесвітній павутині: <http://www.icps.kiev.ua/>

Передрук матеріалів дозволено з відома Центру